

Андрейцев Владислав Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права Навчально-наукового інституту держави і права імені князя Володимира Великого, Міжрегіональна академія управління персоналом, вул. Фроментівська, 2, Київ, Україна, 03039, andreitsev.v@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6189-4405>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕОРІЇ ДОГОВІРНОГО ПРАВА В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ОБ'ЄКТАМИ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Анотація. В науковій статті висвітлюються проблеми впровадження теорії договірної права, апробованої в цивільно-правовій науці та низки галузевих правових наук – господарсько-договірної права, екологічного договірної права, міжнародного приватного права, господарського публічного права щодо діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки.

Аналізуються особливості господарського договірної права щодо діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки та можливостями запровадження договірних засад щодо відшкодування шкоди, завданої суб'єктами господарювання відповідно до умов договірних зобов'язань щодо відшкодування шкоди фізичним і юридичним особам внаслідок настання промислових аварій та катастроф, зумовлених джерелами підвищеної небезпеки, власниками джерел підвищеної небезпеки в контексті окремих складових елементів об'єктів підвищеної небезпеки, визнаних Законом України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» № 2245-III від 18 січня 2001 р., незалежно від вини оператора (господарюючого суб'єкта), якщо не доведе впливу непереборної сили та умислу потерпілої сторони.

Ключові слова: об'єкти підвищеної небезпеки, господарська діяльність, договірне право.

Andreitsev Vladyslav Volodymyrovych

Candidate of Law, Associate Professor of the Department of Civil Law and International Law of the Educational and Scientific Institute of Law named after Prince Vladimir the Great, In-terregional Academy of Personnel Management, 2 Frometivska str., Kyiv, Ukraine, 03039, andreitsev.v@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6189-4405>

ACTUAL PROBLEMS OF IMPLEMENTING THE THEORY OF CONTRACT LAW IN ECONOMIC ACTIVITIES RELATED WITH EXTREMELY DANGEROUS OBJECTS

Abstract. The scientific article highlights the problems of implementing the theory of contract law, tested in civil law science and scroll of branch legal sciences – economic and contractual law, environmental contract law, international private law, public economic law regarding activities related with extremely dangerous objects.

The peculiarities of economic contract law regarding activities related with extremely dangerous objects and the possibilities of introducing contractual principles for compensation for damage caused by management subjects in accordance with the terms of contractual obligations regarding compensation for damage to individuals and legal entities due to the occurrence of industrial accidents and disasters caused by sources of extremely dangerous sources, by the owners of extremely dangerous sources in the context of individual constituent elements of extremely dangerous objects, recognized by the Law of Ukraine "On Extremely Dangerous Objects" № 2245-III of January 18, 2001, regardless of the fault of the operator (subject management), if he does not prove the impact of force majeure and the intention of the injured side.

Key words: objects of increased danger, economic activity, contract law.

Актуальність дослідження. Актуалізація договірної права в Україні пов'язана із запровадженням і розвитком у чинному цивільному та інших сферах правового забезпечення механізму регулювання договірних правовідносин. Новий для доби суверенної України Цивільний

кодекс України (далі – ЦК України) введений в чинність з 1 січня 2004 року [1] надав нового імпульсу договірно-правовому регулюванню цивільних правовідносин у сфері застосування договорів, як засобу приватно-правового і публічно-правового регулювання, що значною

мірою стимулювало наукові дослідження вчених господарського, цивільного права та дотичних галузей права, що обумовлюється потребами застосування договірних засад у практиці правового застосування, як гарантії правового захисту порушених прав за невиконання договірних зобов'язань що диктує доцільність формування та застосування у судових рішеннях механізму правового регулювання і гарантування справедливості та законності правової держави.

Ступінь розроблення проведених наукових досліджень договірних відносин в галузях національного законодавства і права. Спершу зазначимо, що на науково-правничій мапі за доби суверенної України на рівні дисертаційних досліджень з'явилися наукові роботи присвячені різним аспектам договірного права, зокрема підрядним договорам проф. Кузнецової Н. С. [2, с. 38], юридичній природі договору про надання фінансових послуг у цивільному праві Дроздової Н. В. [3, с. 22], договори про надання правових послуг Богословець В. М. [4, с. 19], цивільно-правовим договорам з цінними паперами за законодавством України Гостюк В. І. [5; 16], договору зберігання у цивільному праві Грамацького Е. М. [6, с. 20], систематизації договорів у цивільному праві Веретельник Л. К. [7, с. 18], припиненню договірних зобов'язань у цивільному праві України Блащук А. М. [8, с. 20], дисертаційна праця доктринального рівня щодо банківських договорів Безклубого І. А. [9, 32 с.], дослідження проблем договірних правовідносин з виконання науково-дослідних робіт Андрейцева В. В. [10, с. 235] та ін.

В контексті проведеної кодифікації та прийняття новітнього ЦК України виконана та захищена дисертація щодо цивільно-правового договору поняття, функції та система Олюхою В. Г. [11, с. 20].

Замітною віхою наукових досліджень стала докторська дисертація Бервено С. М. присвячена проблемам договірного права України [12, с. 40] з урахуванням наявного правового регулювання в Україні автор обґрунтував сформованість в цивільному праві України генерального інституту договірного права, як утворення на базі автономних правових інститутів (квазіінститутів), зауваживши, що побудова на цьому системи договірного права не завершується, оскільки в межах останніх можуть діяти певні інститути (підінститути) [12, с. 5].

Звісно, що застосування договірної форми регулювання різних правовідносин у чинному галузевому законодавстві, суміжному із нормами ЦК України відбулося у правовій науці України

новітніми розробками різних аспектів договірного права за відповідними блоками чинного законодавства – господарського договірного права Беяневич О. А. [13, с. 34], трудового права Іншин М. І. [14, с. 192–196], земельного та екологічного права Краснова М. В. [15, с. 216], екологічного права Гетьмана А. К., Краснової М. В. [16; 269–290], міжнародно-приватного права Довгерта А. С. [17, с. 226–235] та інші [18, с. 57].

Оцінка та аналіз відповідних наукових досліджень дозволяє констатувати про наступне:

1. цивільно-правова наука з часу прийняття та введення в дію чинного ЦК України значно збагатилася дослідженнями договірного права України стосовно конкретних різновидів цивільних договорів так і на рівні доктринального бачення юридичної природи договірного права в цілому, його місця і юридичної природи в системі цивільного права України;

2. дослідники правового регулювання договірних правовідносин, цивільного та інших галузей права в Україні одностайні, що з об'єктивної точки зору, тобто наявності правових приписів в чинному ЦК України кожний із застосовуваних цивільних договорів складає окремий інститут цивільного права України.

З урахуванням наявного правового регулювання в ЦК України професор Бервено С. М. обґрунтовує наявність в цивільному праві генерального інституту договірного права, як утворення на базі автономних правових інститутів (квазіінститутів), підкреслюючи, що на цьому побудова системи договірного права не завершується, оскільки в межах останніх можуть діяти певні субінститути (підінститути) [12, с. 5].

Тому, логічний висновок представників харківської правової школи про договір, як універсальну правову конструкцію, що базується на принципах ЦК України та інших актах законодавства [19, с. 432], що отримала розвиток у подальших дослідженнях договірного права.

Такий висновок, як слідує із спеціальної юридичної літератури узгоджується із висновками вчених, що досліджують юридичну природу правових норм, що регулюють відповідні правовідносини договірного характеру поза межами цивільно-правового договірного спрямування. Тож не випадково уточнюється поняття відповідного договірного права з урахуванням сфери регулювання і застосування договірної форми відповідних правовідносин: «господарське договірне право», «екологічне договірне право», «договір в трудовому праві», «договори в міжнародному приватному праві», публічні договори тощо [20; 16; 14; 17].

Зазначене, на наш погляд, має принципово важливе методологічне, аксіологічне та гносеологічне значення, особливо в контексті розмежування вказаних категорій та їх місця в системі договірних правовідносин в Україні та міжнародно-правовому регулюванні.

Беяневич О. А. обґрунтовує наявність господарського договірної права, як інституту господарського права, тобто сукупності господарсько-правових норм, що регулюють усі стадії існування договірної зобов'язання, а також стадією його укладання та вказує, що як елемент системи права є комплексним інститутом (цілісною нормативною підсистемою комплексного характеру), що утворюється нормами господарського та цивільного права внаслідок процесів спеціалізації в праві (уніфікації / інтеграції, предметної та функціональної диференціації, конкретизації) [20].

Наукова концепція договірної екологічного права та її притаманність до останнього обґрунтовується в еколого-правовій літературі вихідними засадами якої розглядаються історичні форми взаємодії суспільства і природи та виконуваними ними функції економічного, екологічного, захисного та відтворювального спрямування, що відповідає завданням екологічного законодавства [16, с. 269–390].

В той же час, наявний в цивільно-правовій теорії підхід, згідно якого всі договори пов'язані з охороною навколишнього середовища мають цивільно-правовий характер [18, с. 57] не є переконливим.

Приналежність трудового договору, як центрального інституту трудового права, тобто виключно трудовому праву і законодавству доказує також проф. Іншин [14, с. 192–196].

Отже, наявні поляризовані позиції вчених цивілістів та представників інших галузевих правових наук щодо співвідношення цивільного договірної права та договірної права галузевих наук, що не сприяє виявленню дійсної правової природи договірної права, як генерального інституту договірної права, зокрема за визначенням Бервено С. М., як сукупність правових норм розташованих в ЦК України, інших актах цивільного законодавства та актах законодавства України, які встановлюють прямо чи опосередковано передумови та принципи договірних відносин, правила та порядок укладання договору, його змісту (права та обов'язки сторін) їх договірну правосуб'єктність, порядок виконання (невиконання) договірних зобов'язань, правові наслідки неналежного виконання (невиконання) договірних зобов'язань та спо-

соби захисту порушених прав сторін договору [12, с. 40].

У зв'язку з викладеним виникає нериторичне запитання, а що собою являє генеральний інститут договірної права. В словниковій літературі термін «генеральний» означає головний, основний, провідний. З цієї точки зору, якщо інститут договірної права є основним, головним, провідним, то по відношенню до яких інститутів, що не є такими в цивільному праві та поза його межами. А тому ця категорія не лише не розкриває сутність юридичної природи договірної права та ставить його вище ніж інші інститути цивільного права і законодавства України – права власності, права інтелектуальної власності, права на безпеку, зокрема екологічну тощо, як пріоритету у правовому регулюванні тощо.

Тому, на наше переконання, вся сукупність правових норм, спрямованих на регулювання договірних правовідносин, наявних в чинному ЦК України вказує на більш вищий рівень вказаної інтеграційного утворення, а саме як підгалузь цивільного права. І це, на наш погляд, більш логічно, оскільки для підгалузі характерно наявність загальних засад щодо договору, поняття та умови договору – Глава 52 (статті 621–637), укладання зміна і розірвання договору – Глава 53 (статті 638–654), а також підрозділ 1 розділу 3 договірні зобов'язання, зокрема купівля-продаж (статті 655–716), дарування (статті 717–730), рента (статті 731–743), довічне утримання (статті 744–758) найм (оренда) 759–809, найм (оренда житла) статті 810–826 та у Главах 60–78 (статті 827–1157), а також приписи розділу 1 книги 5 зобов'язальне право в частині договірних зобов'язань, що вочевидь йдеться про договірне зобов'язальне право, як інтегрованої та комплексної підгалузі цивільного права та інших галузей законодавства і права, тобто суміжно дотичних сфер правового регулювання. Таке інтеграційне угруповання, на наш погляд, не виключає і більш ширше бачення в контексті правової спільності у комплексі з правовими приписами, які містяться в інших галузях системи права України у формі комплексної галузі договірно-зобов'язального права із притаманними їм загальними рисами на тлі договірно-зобов'язального правового регулювання та особливостями за характером правовідносин, на які спрямовуються зазначені приписи, що обумовлює цю сферу правового регулювання побудованої, як за предметом правового регулювання, так і за методами договірно-правового регулювання поза межами цивільних правовідносин,

що характеризує неоднорідний комплекс застосування договірно-зобов'язальної форми як універсального інструментарію та способу реалізації договірних зобов'язань у різноманітних правовідносинах цивільно-правового та позацивільничного характеру.

Використання договірно-правової форми, як універсальної конструкції регулювання відповідних правовідносин стало характерним не лише у приватній сфері життєдіяльності, але й в урегулюванні публічних правовідносин в новітній історії України. Показовим в цьому відношенні слід визнати Конституційний Договір між Верховною Радою України та Президентом України "Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції" підписаний 8 червня 1995 року [21], який отримав неоднозначну оцінку вчених [22, с. 40–42], тодішніх політиків [23, с. 654–655] та визнається, що як джерело конституційного права він не вирішив фундаментальних проблем конституційно-правового регулювання [24, с. 57].

За таких умов не випадкове звернення до договору в контексті загальнотеоретичного праворозуміння [25, с. 17–28].

Тому, певні перспективи вбачаються у впровадженні доктрини договірного права в систему господарсько-екологічної сфери правового регулювання.

Вказаний дуалізм договірно-зобов'язального права впливає (слідuje) із самої природи договору, як узгодженої волі та інтересів декількох сторін, які виявили бажання і добровільно взяли зобов'язання досягти певної мети для задоволення взаємних потреб, особливо у господарській діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки.

Це означає, що договірна форма спершу історично виникла у сфері реалізації цивільних відносин, яка офіційно отримала законодавчу «прописку» в цивільному законодавстві, і в процесі еволюційного розвитку набула універсального поширення, як у приватному, так і публічному праві. А відтак, є похідною від цивільно-правового регулювання за предметом цивільних (майнових та особистих немайнових) відносин в силу потреб реальної практики застосування в різних правовідносинах, зокрема господарських, відповідно до вимог законодавства України і стала невід'ємним елементом комплексного характеру у формуванні відповідних правових інститутів, супер-інститутів та підгалузей системи законодавства і права України, в яких визначальним

стала договірна правова форма, що конкретизує зміст прав і обов'язків сторін та їх відповідальності за невиконання вимог закону.

Договірна форма в процесі застосування стала унікальним правовим регулятором, який опосередковує та деталізує правосуб'єктність сторін цивільничних та відмінних за характером від цивільничних відносин, особливо комплексних галузей законодавства і права України, на що справедливо вказувалося в спеціальних правових дослідженнях, зокрема еколого-правового спрямування [26; 82–92].

Вважаємо, що зазначений підхід є конструктивним і логічним щодо запровадження принципів та моделей господарського права, концепція якої конструктивно обґрунтована у фундаментальній монографії професора Беляневич О. А. [20, с. 592], та екологічного права, особливо в контексті господарської діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки, саме як гарантії відповідальності суб'єктів господарювання у випадках прояву (виникнення) господарсько-екологічного ризику, які експлуатують екологічно-небезпечні об'єкти, чи здійснюють екологічно ризикову діяльність).

Його закріплення в законодавстві стало б підставою для реалізації принципу невідворотності юридичної відповідальності за господарсько-екологічний ризик, як гарантії виконання взятих добровільно суб'єктами господарювання зобов'язань щодо забезпечення безпечності експлуатації об'єктів підвищеної небезпеки та компенсації шкоди заподіяної фізичним і юридичним особам та державі Україна, у разі настання неприпустимого (неприйняттого) ризику, внаслідок експлуатації (використання) спеціальних небезпечних об'єктів підвищеної небезпеки, розміщення на території відповідних об'єднаних територіальних громад небезпечних відходів, хімічних та біологічних речовин (токсичних), здійснення іншої небезпечної діяльності, зареєстрованої за суб'єктами господарювання різних секторів та сегментів національної економіки України, які негативно впливають на якісний стан довкілля, здоров'я і життя людей та інші охоронювані національні та визнані європейські цінності.

З цією метою нами пропонується в ГК України запровадити Главу 42 «Господарська діяльність, пов'язана з об'єктами підвищеної небезпеки», приписи якої б передбачали визначення, правові форми, предмет, суб'єкти, об'єкти та зміст, а також особливості укладання, виконання договорів відведення антропогенних територій для розміщення і експлуатації об'єктів підвищеної

небезпеки, здійснення екологічно-небезпечної діяльності та відповідальність за їх невиконання у разі виникнення господарського екологічного ризику.

В окремій правовій нормі доцільно визначити, що господарська діяльність, пов'язана з об'єктами підвищеної небезпеки, іншими видами екологічно-небезпечної діяльності, господарсько-екологічного ризику для стану довкілля, загрозою для здоров'я і життя людей здійснюється в Україні на підставі Договорів відведення та передачі у власність (користування) частини антропогенних територій територіальними об'єднаними громадами суб'єктам господарювання, що планують створення об'єктів виробничої сфери (будівництва, реконструкції, технічного переоснащення тощо) з підвищеним господарсько-екологічним ризиком, які укладаються відповідно до законодавства України на термін не менше 25 років з можливою пролонгацією їх на той же термін.

При цьому, доцільно визнати, що антропогенної території – це господарсько-природні комплекси (ландшафти), які офіційно використовуються у різних галузях господарювання національної економіки, природна якість та рельєф яких порушено внаслідок господарської діяльності на яких біологічний процес самовідновлення ускладнено і потребує невідкладної реабілітації (відновлення шляхом рекультиваци).

За зазначеним договором підлягають відведенню визначені кадастровими даними антропогенні території (ландшафти), які за природно-геологічними, земельними, кліматичними, екологічними та техногенними показниками не використовуються в окремих галузях та секторах (сегментах) української економіки, або є тимчасово обмеженими для господарської діяльності.

Зазначені території (ландшафти) відводяться суб'єктам господарювання спроможним економічно, технічно, технологічно та екологічно забезпечити безпечну експлуатацію об'єктів підвищеної небезпеки, здійснювати інші види господарювання та гарантувати на перспективу виконання зобов'язань щодо пріоритетності безпеки для навколишнього природного середовища, здоров'я і життя людей, вимог законодавства про національну, зокрема екологічну безпеку в транснаціональному вимірі згідно міжнародно-правових зобов'язань України.

Відведення антропогенних територій (ландшафтів) здійснюється на підставі затвердженого територіальними громадами в установленому законом порядку проекту їх відновлення

на титулі права власності (користування) та укладання Договору відведення антропогенних територій, їх частки відповідним суб'єктам господарювання.

Цілком логічно, що об'єднані територіальні громади, організовані та створені останніми роками в Україні, як наслідок децентралізують та реалізують виконання територіальної влади (компетенції) на місцях відповідно до прийнятих в Україні концептуальних засад [27] та організують виконання вимог Закону України «Про співробітництво територіальних громад» № 1508-VII від 17 червня 2014 року [28], Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 157-VIII від 5 лютого 2015 року [29] є найбільш заінтересованими та відповідальними в перспективному, сталому, соціально-економічному і екологічному розвитку відповідних територій, реалізації найвищого пріоритету безпечності екологічно-небезпечних видів господарської діяльності, забезпечення права громадян на безпечні умови життєдіяльності відповідно до безпекового, зокрема в екологічній сфері законодавства України, додержання господарюючими суб'єктами умов Договорів на відведення частини антропогенних територій (ландшафтів) для розміщення об'єктів підвищеної небезпеки і здійснення ризикової господарської діяльності.

Саме тому, законодавче запровадження договірних засад відведення антропогенних територій (ландшафтів) для розміщення об'єктів підвищеної небезпеки, здійснення екологічно-ризикової господарської діяльності, обумовлюють доцільність укладання зазначених договорів, формування їх структури та змісту з метою ефективного застосування на практиці, їх реєстрації та виконання (невиконання), здійснення статистичної звітності, як форми державного контролю щодо забезпечення безпечності територій, на яких розміщують екологічно-небезпечні об'єкти, зокрема під відходи небезпечних речовин та іншої екологічно-небезпечної діяльності.

Це в свою чергу дозволить територіальним громадам своєчасно реагувати на такі запити суб'єктів господарювання, і на засадах ділового партнерства вирішувати нагальні проблеми, враховуючи офіційну легалізовану відповідальність суб'єктів господарювання щодо забезпечення безпечності й господарської діяльності та компенсації шкоди у разі настання господарсько-екологічного ризику.

Відповідно до викладеного доцільно, на наш погляд, у Главі 20 «Господарські договори» ГК України передбачити норму, орієнтовно

стаття 186¹ «Особливості укладання господарських договорів на відведення антропогенних територій (ландшафтів) для розміщення об'єктів підвищеної небезпеки, здійснення екологічно-небезпечної діяльності».

Змістовно сформулювати зазначену норму доцільно у такій редакції: «Укладання господарських договорів відведення антропогенних територій, або їх частини для розміщення об'єктів підвищеної небезпеки, здійснення екологічно-небезпечної діяльності і забезпечення їх безпечності суб'єктами господарювання, які планують таку діяльність є обов'язковим з часу створення і легалізації суб'єкта господарювання, на підставі Закону України "Про об'єкти підвищеної небезпеки» № 2245-III від 18 січня 2001 року [30].

В свою чергу, в зазначеному законі доцільно легалізувати вказаний припис, що слідує із Стратегії національної безпеки, відповідно до рішення Ради національної безпеки та оборони, введеного в чинність Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392, і затверджено цим Указом Стратегію національної безпеки України «Безпека людини – безпека держави» [31] та рішення Ради національної безпеки і оборони України, введеного в дію і затверджено Указом Президента України Стратегію біобезпеки та біологічного захисту № 668/2021 від 15 жовтня 2021 року [32], якою вказано, що *безпека є однією із найважливіших складових екологічної та національної безпеки України* (курсив наш – В. А.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України: Кодекс № 435-IV від 16 січня 2003 р. / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради. 2003. № № 40–44. Ст. 356.
2. Кузнецова Н.С. Правове регулювання підрядних договірних відносин у будівництві (цивільно-правовий аспект). Автореферат дис. докт. юрид. наук. К., 1993. 38 с.
3. Дроздова Н.В. Договір про надання фінансових послуг у цивільному праві України. Автореферат дис. канд. юрид. наук. К., 2005. 22 с.
4. Богословець В.М. Договори про надання правових послуг. Автореферат дис. канд. юрид. наук. К., 2008. 19 с.
5. Гостюк В.І. Цивільно-правові договори з цінними паперами за законодавством України. Автореферат дис. канд. юрид. наук. К., 2005. 16 с.
6. Грамацький Е.М. Договір зберігання у цивільному праві. Автореферат дис. канд. юрид. наук. К., 2004. 20 с.
7. Веретельник Л.М. Систематизація договорів у цивільному праві. автореферат дисертації кандидата юридичних наук. Автореферат дис. канд. юрид. наук. Харків., 2007. 18 с.
8. Блащук А.М. Припинення договірних зобов'язань у цивільному праві України. Автореферат дис. канд. юрид. наук. К., 2006. 20 с.
9. Безклубий І.А. Теоретичні проблеми банківських правочинів. Автореферат дис. докт. юрид. наук. К., 2006. 32 с.
10. Андрейцев В.В. Договірні правовідносини з виконання науково-дослідних робіт. Монографія. Дн., НТУ. 2012. 235 с.
11. Олюха В.Г. Цивільно-правовий договір, поняття, функції та система. Автореферат дис. канд. юрид. наук. К., 2003. 20 с.
12. Бервено С.М. Проблеми договірного права України. Автореферат дис. докт. юрид. наук. К., 2006. 40 с.
13. Беляневич О.А. Теоретичні проблеми господарського договірного права. Автореферат дис. докт. юрид. наук. К., 2006. 34 с.
14. Іншин М.І. Трудовий договір крізь призму сьогодення, сутність, значення, особливості. Право України. Юридичний журнал. 2012. № 9. С. 192–196.
15. Краснова М.В. Договори в екологічному праві України. К., Алерта. 2012. 216 с.
16. Гетьман А.П., Краснова М.В. Наукова доктрина договірного, екологічного права України. Правова доктрина України. У п'яти томах. 4 том. Харків, Право. 2013. С. 269–290.
17. Довгерт А.С. Договір у міжнародному приватному праві. // Право України. 2012. № 9. С. 226–235.
18. Сулейманов М. Цивільно-правий договір за законодавством Республіки Казахстан. // Право України. 2012. № 9. С. 57.
19. Договір, як універсальна правова конструкція. Монографія. / А.П. Гетьман, В.І. Борисова, О. П. Євсєєв та ін., за ред. професорів А.П. Гетьмана та В.І. Борисової. Х., Право. 2012. 432 с.
20. Беляневич О.А. Господарське договірне право України. (теоретичні аспекти). Монографія. К., Юрінком Ін-тер. 2006. 592 с.
21. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. К., Юрінком Ін-тер. 2002. С. 50. 536 с.
22. Конституція незалежної України. Навчальний посібник за редакцією В.Ф. Погорілка. Ю.С. Шемшученка, В.О. Євдокимова. К., 2000. С. 40–42.
23. Кремінь В.Т., Табачник Д.В., Ткаченко В.М. Україна: альтернатива поступу (критика історичного досвіду). К., 1996. С. 654–655.
24. Цоплан В.І., Федоренко В.Л. Система сучасних джерел конституційного права України. Монографія. К., 2009. С. 57.

25. Погребняк С. Договір: загальнотеоретичне розуміння. // Вісник АПрН України. 2011. № 4. С. 17–28.
26. Андрейцев В.І. Інтеграція та диференціація об'єктів природоресурсових правовідносин: конституційно-правові аспекти. Антологія розвитку правової думки (еколого-соціальні аспекти). К. КНУ. 1996. 2006. Ч. I. 251 с.
27. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р від 1 квітня 2014 р. / Офіційний вісник України від 18.04.2014. № 30. Ст. 831.
28. Про співробітництво територіальних громад: Закон України № 1508-VII від 17 червня 2014 р. / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 34. Ст. 1167.
29. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України № 157-VIII від 5 лютого 2015 р. / Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 91.
30. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України № 2245-III від 18 січня 2001 р. (зі змінами) / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 15. Ст. 73.
31. Стратегія національної безпеки України "Безпека людини – безпека країни": Рішення Ради національної безпеки і оборони України Указ Президента України № 392/2020 від 14 вересня 2020 р. / Урядовий кур'єр. 2020. 16 вересня. № 179.
32. Стратегія біобезпеки та біологічного захисту: Рішення Ради національної безпеки і оборони України. Указ Президента України № 668/2021 від 15 жовтня 2021 р. / Урядовий кур'єр. 2021. 21 грудня. № 245.

REFERENCES:

1. Tsyvilnyy kodeks Ukrainy: Kodeks № 435-IV vid 16 sichnya 2003 r. (zi zminamy) [Civil Code of Ukraine: Code № 435-IV of January 16, 2003 (as amended)] (2003, January 16). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 40-44. St. 356 [in Ukrainian].
2. Kuznetsova, N.S. (1993). Pravove rehulyuvannya pidryadnykh dohovirnykh vidnosyn u budivnytstvi (tsyvilno-pravovyy aspekt). [Legal regulation of contractual relations in construction (civil-law aspect)] *Avtoreferat dys. dokt. yuryd. nauk*, Kyiv 38 [in Ukrainian].
3. Drozdova, N.V. (2005). Dohovir pro nadannya finansovykh posluh u tsyvilnomu pravi Ukrainy. [Agreement on the provision of financial services in the civil law of Ukraine] *Avtoreferat dys. kand. yuryd. nauk*, Kyiv 22 [in Ukrainian].
4. Bohoslovets, V.M. (2008) Dohovory pro nadannya pravovykh posluh. [Agreements on the provision of legal services] *Avtoreferat dys. kand. yuryd. nauk*, Kyiv 19 [in Ukrainian].
5. Hostyuk, V.I. (2005) Tsyvilno-pravovi dohovory z tsinnymy paperamy za zakonodavstvom Ukrayiny. [Civil law contracts with securities according to the legislation of Ukraine] *Avtoreferat dys. kand. yuryd. nauk*, Kyiv 16 [in Ukrainian].
6. Hramatsky, E.M. (2004) Dohovir zberihannya u tsyvilnomu pravi. [Custody contract in civil law] *Avtoreferat dys. kand. yuryd. nauk*, Kyiv. 20 [in Ukrainian].
7. Veretelnyk, L.M. (2007) Systematyzatsiya dohovoriv u tsyvilnomu pravi. [Systematization of contracts in civil law] *Avtoreferat dys. kand. yuryd. nauk*, Kharkiv. 18 [in Ukrainian].
8. Blashchuk, A.M. (2006) Prypynennya dohovirnykh zobov'язan u tsyvilnomu pravi Ukrainy. [Termination of contractual obligations in the civil law of Ukraine] *Avtoreferat dys. kand. yuryd. nauk*, Kyiv. 20 [in Ukrainian].
9. Bezklubyy, I.A. (2006) Teoretychni problemy bankivskykh pravochyniv. [Theoretical problems of banking transactions] *Avtoreferat dys. dokt. yuryd. nauk*, Kyiv. 32 [in Ukrainian].
10. Andreytsev, V.V. (2012) Dohovirni pravovidnosyny z vykonannya naukovykh doslidnykh robot. [Contractual legal relationships of the fulfilment of scientific and research works] *Monohrafiya*, Dnipro, NTU. 235 [in Ukrainian].
11. Olyukha, V.H. (2003) Tsyvilno-pravovyy dohovir, ponyattya, funktsiyi ta systema. [Civil law contract, concepts, functions and system] *Avtoreferat dys. kand. yuryd. nauk*, Kyiv. 20 [in Ukrainian].
12. Berveno, S.M. (2006) Problemy dohovirnoho prava Ukrainy. [Problems of contract law of Ukraine] *Avtoreferat dys. dokt. yuryd. nauk*, Kyiv. 40 [in Ukrainian].
13. Belyanevych, O.A. (2006) Teoretychni problemy hospodarskoho dohovirnoho prava. [Theoretical problems of economic contract law] *Avtoreferat dys. dokt. yuryd. nauk*, Kyiv. 34 [in Ukrainian].
14. Inshyn, M.I. (2012) Trudovyy dohovir kriz pryzmu sohodennya, sutnist, znachennya, osoblyvosti. [Employment contract through the prism of the present, essence, meaning, features. Law of Ukraine] *Pravo Ukrainy. Yurydychnyy zhurnal*. № 9, Kyiv. 192–196. [in Ukrainian].
15. Krasnova, M.V. (2012) Dohovory v ekolohichnomu pravi Ukrainy. [Contracts in environmental law of Ukraine] *Alerta*, Kyiv. 216 [in Ukrainian].
16. Hetman, A.P., Krasnova, M.V. (2013) Naukova doktryna dohovirnoho, ekolohichnoho prava Ukrayiny. [Scientific doctrine of contractual, environmental law of Ukraine] *Pravova doktryna Ukrayiny. U pyaty tomakh. 4 tom, Pravo*, Kharkiv. 269–290. [in Ukrainian].
17. Dovhert, A.S. (2012) Dohovir u mizhnarodnomu pryvatnomu pravi. [Contract in international private law] *Pravo Ukrainy*. № 9, Kyiv. 226-235. [in Ukrainian].

18. Suleymanov, M. (2012) Tsyvilno-pravyi dohovir za zakonodavstvom Respubliki Kazakhstan. [Civil law contract under the legislation of the Republic of Kazakhstan] *Pravo Ukrayiny*. № 9, Kyiv. 57. [in Ukrainian].
19. Hetman, A.P., Borysova, V.I., Yevstegneev, O.P. (2012) Dohovir, yak universalna pravova konstruktsiya. [The contract as a universal legal construction] *Monohrafiya. Za red. profesoriv A.P. Hetmana ta V.I. Borysovoyi. Pravo*, Kharkiv. 432 [in Ukrainian].
20. Belyanovich, O.A. (2006) Hospodarske dohovirne pravo Ukrainy (teoretychni aspekty). [Commercial contract law of Ukraine (theoretical aspects)] *Monohrafiya. Yurinkom In-ter*, Kyiv. 592 [in Ukrainian].
21. Frytskyi, O.F. (2002) Konstytutsiynе pravo Ukrayiny. [Constitutional law of Ukraine] *Pidruchnyk. Yurinkom In-ter*, Kyiv. 536 [in Ukrainian].
22. Pohorilko, V.F., Shemshuchenko, Yu.S., Yevdokymov, V.O. (2000) Konstytutsiya nezalezhnoyi Ukrainy. [Constitution of independent Ukraine] *Navchalnyy posibnyk*, Kyiv. 40–42. [in Ukrainian].
23. Kremin, V.T., Tabachnyk, D.V., Tkachenko, V.M. (1996) Ukraina: alternatyva postupu (krytyka istorychnoho dosvidu). [Ukraine: an alternative to progress (criticism of historical experience)], Kyiv. 654–655. [in Ukrainian].
24. Tsoplan, V.I., Fedorenko, V.L. (2009) Systema suchasnykh dzherel konstytutsiynoho prava Ukrainy. [The system of modern sources of constitutional law of Ukraine] *Monohrafiya*, Kyiv. 57. [in Ukrainian].
25. Pohrebnyak, S. (2011) Dohovir: zahalnoteoretychne rozumynnya. [Contract: general theoretical understanding] *Visnyk APrN Ukrainy*. № 4, Kharkiv 17–28. [in Ukrainian].
26. Andreytsev, V.I. (1996) Intehratsiya ta dyferentsiatsiya obyektiv pryrodoresursovykh pravovidnosyn: konstytutsiyno-pravovi aspekty. [Integration and differentiation of objects of natural resource legal relationships: constitutional and legal aspects] *Antolohiya rozvytku pravovoyi dumky (ekoloho-sotsialni aspekty) Chapter I*, Kyiv. 251 [in Ukrainian].
27. Pro skhvalennya Kontseptsiyi reformuvannya mistsevoho samovryaduvannya ta terytorialnoyi orhanizatsiyi vlady v Ukraini: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy № 333-r vid 1 kvitnya 2014 r. [On the approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 333-r of April 1, 2014] (2014, April 1). *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine* 2014. № 30. St. 831 [in Ukrainian].
28. Pro spivrobitnytstvo terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy № 1508-VII vid 17 chervnya 2014 r. [On cooperation of territorial communities: Law of Ukraine № 1508-VII of June 17, 2014] (2014, June 17). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 34. St. 1167 [in Ukrainian].
29. Pro dobrovilne obyednannya terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy № 157-VIII vid 5 lyutoho 2015 r. [On the voluntary association of territorial communities: Law of Ukraine № 157-VIII of February 5, 2015] (2015, February 5). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 13. St. 91 [in Ukrainian].
30. Pro obyekty pidvyshchenoyi nebezpeky: Zakon Ukrainy № 2245-III vid 18 sichnya 2001 r. (zi zminamy) [On Extremely Dangerous Objects: Law of Ukraine № 2245-III of January 18, 2001 (as amended)] (2001, January 18). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 15. St. 73 [in Ukrainian].
31. Stratehiya natsionalnoyi bezpeky Ukrainy "Bezpeka lyudyny – bezpeka krayiny": Rishennya Rady natsionalnoyi bezpeky i oborony Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 392/2020 vid 14 veresnya 2020 r. [Ukraine's national security strategy "Human security – country security": Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine: Decree of the President of Ukraine № 392/2020 of September 14, 2020] (2020, September 14). *Uryadovyi kuyer – Government Courier* of September 16, 2020. № 179 [in Ukrainian].
32. Stratehiya biobezpeky ta biolohichnoho zakhystu: Rishennya Rady natsionalnoyi bezpeky i oborony Ukrainy. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 668/2021 vid 15 zhovtnya 2021 r. [Biosafety and biological defense strategy: Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine: Decree of the President of Ukraine № 668/2021 of October 15, 2021] (2021, October 15). *Uryadovyi kuyer – Government Courier* of December 21, 2021. № 245 [in Ukrainian].